

FORTEPIANO DUETİ JANRININ XIX ƏSRDƏ RUS BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞINDAKI ROLU

Gülnarə KƏRİMOVA

Məqalədə XVIII əsrdən başlayaraq rus bəstəkarlarının fortepiano dueti janrına müraciət etmələri işıqlandırılır. Hələ XVIII əsrin sonlarında Peterburqda açılmış tipografiyalar ilk folklor nümunələrini not şəklində çap etməyə başlamışdılar. Bu da rus xalq mahnılarına ilk 4 əl üçün variasiyaların əmələ gəlməsinə səbəb oldu. Getdikcə fortepiano dueti janrına dahi rus bəstəkarı M. Qlinka da ciddi maraq göstərmişdir. Qlinkanın bu janra müraciəti onun davamçılarına da təsir göstərir və XIX əsrdə demək olar ki, bütün tanınmış bəstəkarlar bu janrdə gözəl əsərlər yaratmışlar.

Açar sözlər: fortepiano dueti, variasiyalar, fortepiano fakturası, rəngarəng harmoniyalar, folklor nümunələri.

Fortepiano duetnin təxminən üç əsrlik tarixinə yaxın ifaçılıq ənənələri özünün dayanıqlığını sübut etdi. İlk dəfə bu janr Almaniya da yaradılsa da, sonradan Fransa, İngiltərə, Rusiya və digər ölkələrinə öz təsirini göstərmişdir.

Duet (duo) sözü ilə tez - tez iki fortepiano və ya bir fortepiano arxasında əyləşən ifaçılar üçün yaradılmış əsərləri adlandırıldı. Lakin, musiqi lüğətlərində və musiqişünasların elmi-tədqiqat işlərində müxtəlif izahatlara rast gəlmək olar. Rusiyanın musiqişünas alimi V. Petrov öz tədqiqatında yazır: "Fortepiano dueti Avstriya, Almaniya torpaqlarında yüksək təbəqənin ev şəraitinin ifaçılığında əmələ gələrək, müvafiq olaraq ilk vaxtlarında həm məzmun, forma, ifadə vasitələrinə və duet çalmasının üsullarına görə son dərəcə kameral idi. Duet janrının inkişafına əvvəlki yüzilliklərinə aid olan klavesin və klavikord kimi alətlər imkan vermirdi. Klaviaturalarının nisbətən kiçik olması iki ifaçıya şərait yaratmırdı. Eyni zamanda XVI əsrin birinci yarısından XVIII əsrə qədər klavir pyeslərin seçmə kontrapunktlu üslubu ikinci ifaçıya ehtiyac olmadığını göstərirdi" (1, s. 27).

Lakin zaman keçdikcə dünya musiqi mədəniyyətində görkəmli peşəkar bəstəkarlar yaradıcılıq fəaliyyətlərini davam etdirdikcə, fortepiano dueti üçün müxtəlif mürəkkəb fakturalı əsərlər əmələ gəlməyə başlayır. Məqalədə Avropa musiqi mədəniyyətində fortepiano dueti janrının yaranması və təkamülünün təsiri altında bir sıra tanınmış rus bəstəkarlarının da bu janra müraciəti araşdırılır və məlum olur ki, hələ XVII-XVIII əsrlərdə bu janrın təşəkkülü Rusiyada kifayət qədər mürəkkəb inkişaf yolu keçmişdir.

Rusiyada 4 əlli ansamblın yaranması təxminən XVIII əsrin sonlarına aiddir. Bu dövrdə ölkədə sürətlə kamera-instrumental janrların formalaşması prosesi gedirdi. Romantizm cərəyanının Rusiya incəsənətində yayılması ev və salon şəraitində kamera ifaçılığının inkişafına şərait yaradırdı. Fortepiano klavesin alətini getdikcə sıxışdıraraq ən sevimli alətə çevrilməyə başlamışdır. XVIII-XIX əsrlərin kəsişməsində yaradılmış fortepiano duetlərinin arasında iki əsas janr

qeyd etmək olar-variasiyalar və sonatalar. Onlardan birincisi milli məzmunu təsvir etmək istəyindən əmələ gəlmişdir və xalq mahnılarının işlənmələrinin üzərində qurulmuşdur. İkincisi isə, Qərbi Avropa bəstəkarlarının təcrübələrini mənimsəməklə, onların ənənələrinə söykənən prinsiplərinin geniş tətbiqi ilə bağlı idi. Variasiyaların əsasını populyar xalq mahnıları və şəhər romansları təşkil edirdi.

Rus fortepiano duetinin formalaşmasında və piano ifaçılığının inkişafında əcnəbi musiqiçilər böyük rol oynamışdılar. Məlumdur ki, rus bəstəkarlıq məktəbi digər incəsənət növlərindən daha gec əmələ gəlmişdir. Əcnəbi musiqiçilər burada həm müəllimlik edir, həm ifaçılıqla məşğul olur, həm də ilk nəşriyyat işlərini təşkil edirdilər. Qərbi Avropadan gəlib Rusiyada fəaliyyət göstərən musiqiçilərin gətirdiyi yeniliklərinin heç də hamısı burada öz inkişafını tapmırdı. Ancaq o yeniliklər qalırdı ki, rus cəmiyyətinin bədii zövqlərinə və estetik tələbatlarına cavab verirdilər. Musiqi mədəniyyətinin inkişafında ən böyük əngəllərdən biri-not nəşriyyatının olmaması idi. Məlumdur ki, artıq XVIII əsrin sonlarından Rusiyanın iri şəhərlərində kiçik nəşriyyatlar fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Lakin, yalnız 1793-1795-ci illərdə Peterburqda yaradılmış "Qerstenberq və K" adlı firması not nəşriyyatların arasında böyük işlər görməyə başlamışdılar. Firmanın səyi ilə ilk rus bəstəkarlarından olan İ. Xandoşkin, D. Bortnyanski, N. Kaşın və digərlərinin əsərləri nəşr olunmağa başladı və yeni açılmış not mağazalarında notlar satılmağa başladılar. Eyni zamanda, onlar rus bəstəkarlarının yazdığı əsərlərinin təbliğ olunmasında böyük rol oynayırdılar. Rusiyada çalışan əcnəbi musiqiçilər rus folklorunu öyrənərək müxtəlif variasiyalar bəstələyirdilər ki, yüksək cəmiyyətdə onlar populyarlıq qazanaraq həm solo, həm də fortepiano duetlərinə getdikcə marağın artırılmasına səbəb olurdular.

Əcnəbi musiqiçilərin arasında **İohnn Vilhelm Qesleri** (1747-1822), **Kristof Avqust Qableri** (1767-1839), **Antoni Eberli** (1765-1807), **Daniyel Şteybelti** (1765-1823), **Vilhelm Ferqüsonu** (1775-1823), **Karl Mayeri** (1799-1862) və **Con Fildi** qeyd etmək lazımdır.

çünkü onların fortepiano dueti üçün çoxlu sayda variasiyalar və sonatalar vardır. "Fildin ifaçılıq stilindən, onun inanılmaz dərəcədə inkişaf etmiş texnikasından hətta dahi rus bəstəkarı Mixayıl Qlinka valeh qalmışdır. Fildin fortepianoda 4 əllə ifa üçün "Səni nə ilə məyyus etdim" yazdığı rus xalq mahnıya a-moll variasiyalarıdır. Bütövlükdə bu əsər üç hissəli formadadır. Variasiyalar nömrələnməyiblər və ardı-ardınca səsləndirilir. Ancaq təəssüf ki, fortepiano dueti üçün o dövrdə yazılmış əsərlərin adı bəzi mənbələrdə çəkilsədə çoxu müasir dövrə gəlib çatmamışdır. 4 əllə fortepiano üçün musiqini Fildin şagirdlərindən olan **İ.Lasnovski, A.Dyubük, V.Odoyevski, A.Qerke, E.Ozerova** və digərləri də yazırdılar" (2, s. 528). Gördüyümüz kimi, əcnəbi musiqiçilərin arasında artıq rus soyadlarına rast gəlik. Bu da Rusiyanın peşəkar musiqi mədəniyyətinin formalaşmasında milliyətçə rus musiqiçilərin əmələ gəlməsindən, yüksək cəmiyyətə aid olan insanların arasında musiqi ilə məşğul olmasının həvəskar peşə kimi deyil əsl professional səviyyədə məşğul olması zəruriyyətindən xəbər verir.

XIX əsrdə Rusiya musiqi mədəniyyətinin inkişafı ilk növbədə dahi rus bəstəkarı **Mixayıl İvanoviç Qlinkanın** (1804-1857) adı ilə bağlıdır. Bildiyimiz kimi, M.Qlinka rus klassik operanın banisidir və onun iki məşhur operası "İvan Susanın" və "Ruslan və Lyudmila" iki əsrə yaxındır ki, öz gözəl musiqisi ilə bütün dinləyiciləri valeh edir. Qeyd etmək lazımdır ki, rus musiqişünaslığında Qlinkanın yaradıcılığı kifayət qədər təhlil olunub və öyrənilib. Elə fortepiano dueti sahəsində onun yazdığı əsərlər də araşdırılıb. Lakin bəstəkarın özünün yazdığı - avtobiografik "Qeydlər" kitabındakı fortepiano dueti haqqında özü ilə bağlı maraqlı xatirələri və mülahizələrini görürük.

Məlum olur ki, Qlinka hələ gənc yaşlarında fortepianoda müxtəlif partnyorlarla 4 əllə ifanı çox sevərmiş. Hətta bəzi dostların evlərinə məhz birgə ifa etmək üçün tez-tez gedərmiş ki, məşhur İtalyan bəstəkarların əsərlərinə yazdığı variasiyaları musiqiçi dostları ilə birgə ifa etsin. Lakin, M.Qlinkanın fortepiano dueti üçün orijinal əsərləri də var. Onlar janr, forma və miqyas baxımından müxtəlifdilər. Bəziləri ev şəraitində ifa üçün rəqs müniatürleridirlər. Bəstəkar uzun müddətli İtaliya səfərindən sonra 1834-cü ildə fortepianoda 4 əllə ifa üçün "Rus mövzularına kapriccio" (A-dur) əsərini yaradır. Kapriccio xarakter və hərəkət baxımından təzadlı üç rus xalq mahnısına əsaslanır. İntroduktsiyadan sonra mövzuların ekspozisiyası gəlir ki, hər biri variasiyalı inkişaf edir. Onun inkişafında polifonik üsullar tətbiq olunur. İnkişaf prosesində mövzuların intonasiya yaxınlığı hiss olunur. Əsər koda ilə bitir və burada rus fortepiano musiqisindən elə obraz canlanır ki, kütləvi xalq səhnəsi ilə əlaqəlidir. Görkəmli sovet musiqişünası B.Asafyev bu əsər haqqında yazırdı: "Qlinka hələ 1834-cü ildə" yazdığı "Kapriccioda" digər əsəri olan "Kamarinskaya"-nın yumşaq və hərəkətli havalalarının təzadlığını əvvəlcədən duyurdu. Bu əsərdə əvvəldən axıra kimi itiləşən tempin vasitəsilə fuqatonun inkişaf mərkəzinə doğru Qlinka inersiyalı hərəkəti üstələməyə nail olmaq istəyir. Öz xarakterinə görə bu musiqi.

Qlinkanın rus janrlı simfoniyanın formasının axtarış mərhələlərindən biridir. Bizim qarşımızdakı "İvan Susanın" partiturası ustadın laboratoriyasıdır". Həqiqətən də "Kapriccio" iri miqyaslı əsər yaratmaq ideyasında öz rolunu oynadı və bunu iki il yarım sonra tamamlanmış "İvan Susanın" əsəri təstiqlədi. Beləliklə, əminliklə söyləmək olar ki, Qlinka "Kapriccio" əsəri ilə rus milli fortepiano üslubunun əsasını qoymuş oldu" (3, s. 214-215).

XIX əsrin ikinci yarısında rus fortepiano məktəbi yetkin dövrünə qədəm qoyur və 4 əlli duetin tarixində yeni dövr başlayır. Forteplano sənəti daha da populyarlaşaraq rus ziyalıların geniş çevrəsinə aktiv daxil olmağa başlayır. Vaxt aşırı forteplano duetləri konsertlərdə də səsləndirilməyə başlayır. 4 əlli musiqi ifaçılığı Qərbi avropa və rus bəstəkarlarının simfoniya, opera və kamera instrumental ansambların tanışlıq vasitəsi kimi forteplano üçün köçürmələrin əhəmiyyətini artırır. Betxoven, Şuman, Şubert in əsərlərinin köçürmələrini nəinki peşəkar bəstəkar, hətta ikinci dərəcəli musiqiçilər də edirdilər. Getdikcə forteplano ifaçılığı artdıqca gələn geniş həvəskar musiqiçi çevrəsinin əlçatan repertuara tələbatını artırdı. Forteplano dueti sahəsində belə repertuarın əsasını rəqslər təşkil edirdi. Dördəlli duet üçün rəqsləri həm tanınmış bəstəkarlar - Darqomijski, Barodin, Rubinşteyn, həm də nisbətən az tanınan bəstəkarlar yazırdılar.

Belə tipli rəqslərin arasında **Aleksandr Darqomijskinin** (1813-1869) "Slavyan tarantellasi" rus musiqiçilərin xüsusi rəğbətini qazanmışdır. Rus musiqi tarixi kitabından məlum olur ki, bu əsəri Darqomijski Brüsseldə olarkən 1864-cü ilin dekabrında bəstələmişdir. Üstündəki vərəqdə bunlar yazılmışdır: "Bu əsər 4-əllə fortepianoda heç ifa edə bilməyənlərlə birlikdə çalmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur." Rus musiqişünası B.Asafyev bu əsər haqqında yazırdı: "Musiqi zamanına uyğun şərti ilə Slavyan idilik stilində yazılıb. Burada Darqomijski özünün "Su pərisi" operasındakı Slavyan rəqsindəki kimi Verstovskinin romantik slavyan janrı ilə kəşifir. Birinci partiya ifadəli şəffaf melodik səslətilərlə Qlinkanın fortepiano fakturasına yaxındır. Demək lazımdır ki, Darqomijskinin özünün yazdığına görə, onlar Qlinka ilə tez-tez bir alət arxasında 4 əllə çalırtdılar" (3, s. 217). Bundan əlavə, digər görkəmli rus bəstəkarları **Aleksandr Borodin** (1833-1887) və **Nikolay Rubinşteyn** (1835-1881) forteplano dueti üçün tarantellalar bəstələmişdilər. Məlumdur ki, tarantella iti tempdə olan İtalyan rəqsidir və ya belə tempdə yazılmış musiqi pyesidir. Rus musiqiçilərin İtalyanı tez-tez ziyarət etməsi həmin xalqın folkloru ilə də yaxından tanış olmasına şərait yaradıldı. Təbii ki, adı çəkilən əsərlər müxtəlif olsalar da, onlar İtalyan manerasında yazılmışdılar, ancaq onlarda rus xüsusiyyətlərinin işarələri mövcuddur. Özünəməxsus ayrı-ayrı rəngarəng harmoniyalar, uzadılmış orqan punktları, köməkçi mövzunun rus koloritində olması özünü burada göstərir. Tətqiq etdiyimiz dövrün ən böyük nəaliyyətlərindən biri-duet yaradıcılığı sahəsində janrların genişləndirilməsi oldu. Bu özünü əsasən xalq

havalının işləməsi kimi janrın əmələ gəlməsində göstərdi.

Dahirus bəstəkarı **Pyotr Çaykovski** (1840-1893) "50 rus xalq mahnıları" adlı dördəlli toplu yaratmışdır. Müxtəlif xalq mahnılarını birləşdirən bu topluda fortepiano ifaçılığının üsulları, Çaykovskinin xalq mövzularını harmonikləşdirilməsi xalq melosun təbiətindən və xalq ifaçılıq təcrübəsindən irəli gəlirdi. İşləmələrin asan fortepiano fakturası bu toplunu həvəskar musiqilər üçün əlçatan edirdi və onun bədii-maarifçi istiqamətini artırır.

Demək olar ki, XIX əsrin ortalarından başlayaraq Rusiyanın bütün tanınmış bəstəkarları fortepiano dueti üçün müxtəlif janrlı kiçik pyeslər yaradırdılar. Bunların əksəriyyəti xalq musiqisinin - rəqs və mahnılarının işləmələri idilər. Tədricən bəstəkarların yaradıcılığında 4 əlli musiqi formaların artırılması cəhdləri nəzərə çarpmağa başlayır. Bunu "Qüdrətli dəstə" bəstəkarlarından olan **Modest Musorqskinin** (1839-1881) C-dur sonatasında və **Nikolay Rimski - Karsakovun** (1844-1908) bir neçə həmkarları ilə - **S.Küi, M.Balakirev, A.Lyadov və A.Borodin**in kollektiv məhsulun nəticəsi olaraq, 1878-ci ildə Peterburqda nəşr edilmiş "Parafrazlar" adlı fortepiano üçün dəyişməz qalmış tanınmış mövzu üzərində "24 variasiya və 14 pyesdən" ibarət əsəri göstərmək olar. Bu əsərin yaranması haqqında N.Rimski -Karsakov özünün "Mənim musiqi həyatımın səlnaməsi" adlı kitabında yazırdı: "1878-ci ilin baharın sonunda Borodin, Küi və mən özümü məxsus birgə yaradıcılıq işi ilə məşğul idik. Bir qədər sonra bizə A.Lyadov da qoşuldu. İş ondadır ki, hələ bir neçə il əvvəl Borodin zarafatca öz polkasını bir melodiya üzərində yaratmışdır ki, onu fortepianoda heç çala bilməyən insan ifa edə bilsin. Ancaq müşaiət üçün pianist tələb olunurdu. Mən bu ideyanı bəyəndim və ona təklif etdim ki, bu mövzuya bir neçə variasiya və pyeslər bəstələyək. Mən bu işə Küini və Lyadoruda cəlb elədim. Hamımız əvvəle bir neçə variasiyanı, sonra isə ayrıca pyesləri yazmağa başladıq. Bu toplunun bəzi pyeslərini bəstələnməsi hətta növbəti sezon ərsində də davam etdi"(4, s 153-154).

Zarafatla başlayan yaradıcılıq ciddi işə çevrilirdi. Nəticədə bu işi harmoniya, ritmika, forma, bəstəkarlıq texnikasının cilalanması sahəsində eksperimentlərin həlli kimi aid etmək olardı. Kollektiv yaradıcılığının hər bir iştirakçısı eyni mövzu ilə işləyərək, nəinki öz fərdiliyini saxladı, həm də fərdi bədii üslubunun xarakterik cəhətlərini biruzə verdi. Məsələn, musiqi zarafatları və parodiyaları seven Borodin kəskin təzadlıq yolu ilə gedərək sadə mövzunun təsdiqi üçün matəm marşı və rekviem janrını seçdi və bunlara Bethovenin əsil matəm-qəhrəmanı xusiyətləri verdi. Borodin digər iki pyesi - Polka və Mazurka (toplunun ikinci nəşrinə daxil edilməmiş) məişət rəqs miniatürələrinin şedevrlərinə aiddir. 1870-ci illərdə polifonik formaları və klassik janrları çox ciddi öyrənən Rimski - Karsakov "Parafrazlar" toplusuna bir neçə pyeslərini daxil etmişdi ki, onların arasında Menuyet və iki fuqa var idi. Fuqalardan birincisi Bax mövzusu üzərində fuqetta -

XIX əsrdə məşhur mövzuya zarafat münasibətinin yeganə hadisəsidir. Bu kiçik (cəmi 28 takt) dan ibarət üçsəli fuqa bütün düzümü və forma qaydalarına uyğun yazılıb, gözəl stretto ilə tamamlanır. İkinci isə komik fuqa - başlıqda olan mövzuya yazılıb, ancaq daha hərəkətli tempdə stakkato ilə verilib. İki fuqa və Menuet yüksək ustalıq damğasını daşıyaraq, bir qədər soyuqdu. Ən uğurlu pyeslərdən biri kimi Z.Küinin Valsını hesab etmək olar. Burada kənar hissələrin "uçuşlu" musiqisi lirik trio ilə gözəl həmahənglik yaradır. Yüngül fakturası ifaçı üçün bu pyesi daha da əlçatan edir.

"Parafraz" toplusunun bəstəkarlarının içərisində Pimski - Korsakovun ən gənc sevimli tələbəsi Anatoliy Lyadov idi. Onun yaradıcılıq yolunun əvvəlindən kiçik miniatür formalara olan meyli burada özünü açıq aydın göstərir. Onun üç rəqsvari - Vals, Qavot, Jıqa və toplunu tamamlayan "Yürüş" adlı pyesləri vardır. Əgər Lyadovun rəqs miniatürələri fortepiano fakturalarının tipik nümunələrini təşkil edirsə, onun "Yürüş"ü "bahadır genişliyi" ilə yerinə yetirilmiş çoxrəngli orkestr lövhəsidir. "24 variyasyon və pyeslər" öz müəlliflərinin fərdi cəhətlərini qoruyub saxlamışdır. 4 əlli fortepiano dueti üçün kollektiv əməyin nəticəsində "zarafatla" yazılmış kiçik həcmli əsərlər, Belyayev dərnəyin üzvlərindən A.Lyadov, A.Borodin və N.Rimski - Korsakov yaratmışdılar.

Qeyd etmək lazımdır ki, XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlləri Rus fortepiano məktəbinin çiçəklənən dövrü kimi səciyyələndirilir və fortepiano duetlərinə həm Rusiyada, həm bir çox Avropa ölkələrində maraq azalır. Bəstəkarların diqqətini başqa forma və janrlar cəlb etməyə başlayır. Konsert həyatına yeni şəraitlər - yeni tamaşaçı kütləsi ilə dolu möhtəşəm xollarda iki fortepiano arxasında əyləşən pianoçuların ansambli daha çox cavab verirdi. Təsədüfi deyil ki, həmin dövürdə yaşamış A.Arenski iki fortepiano üçün 5 süita yazmış ilk dəfə Rusiyada məhz bu ansambli növünün geniş istifadəsinə üstünlük vermişdir. Ondan sonra bu yolu görkəmli rus bəstəkar və pianoçuları S.Raxmaninov, M.Metner davam etdirmişdilər. Ev musiqi ifaçılığı ilə bağlı 4 əllə ifa ənəsi XIX əsrin sonlarında getdikcə sönməyə başladı və fortepiano duetinin çiçəklənmə dövrü keçmişdə qaldı. Beləliklə, tədqiqat işində elmi və nəzəri mənbələrə istinad edərək, deyə bilərik ki, Avropa ölkələrinə nisbətən gec olsada Rusiyada fortepiano duetinin inkişafı XVII əsrdən başlayaraq geniş təşəkkül tapdı. Rusiyanın demək olar ki, bütün görkəmli bəstəkarları bu janra müraciət edərək çox gözəl nümunələr yaratmağa nail olmuşdular. Bu həm də fortepiano ifaçılığının sürətli inkişafı ilə bağlı idi. Getdikcə ev musiqi ifaçılığından fortepiano duetləri geniş salonlara ayaq açdı və XIX əsrin sonlarında yeni mərhələyə qədəm qoydu.

ƏDƏBİYYAT

1. Петров В.О. Фортепианный дуэт XX века. Вопросы истории жанра. Саратов.- 2006.- с.27
2. Левашева О, Келдыш Ю., Кандинский А. История русской музыки, Т.1 М.:, Сов.ком., 1968.- стр.528.
3. Асафьев В. Русская музыка в XIX начале XX века. М.:, Сов.ком., 1979.-с.214-215.
4. Rimski-Korsakov N. Mənim musiqi həyatımın səlnaməsi. M.:muz.izd.1956.- s.153-154.

Роль жанра фортепианного дуэта в творчестве русских композиторов XIX века

Ещё в конце XVIII века в Петербурге были открыты типографии, выпустившие собранные впервые русскими музыкантами нотные фольклорные образцы. На основе русских народных песен были созданы первые вариации для игры в четыре руки. Впоследствии к этому жанру серьёзное внимание обратил великий русский композитор М.Глинка. После него, почти что все видные композиторы XIX века стали создавать замечательные произведения в этом жанре.

Ключевые слова: фортепианный дуэт, вариации, фортепианная фактура, красочная гармония, фольклорные образцы.

The role of the piano duet genre in the works of Russian composers of the XIXth century

The article highlights the appeal, starting from the end of the 18th century, by Russian composers to the genre of piano duet. Even at the end of the 18th century, printing houses were opened in St. Petersburg, which produced music folklore samples collected for the first time by Russian musicians. On the basis of Russian folk songs, the first variations for playing four hands were created. Subsequently, the great Russian composer M. Glinka paid serious attention to this genre, after which almost all prominent composers of the 19th century began to create remarkable works in this genre.

Key words: piano duet, variations, piano texture, colorful harmony, folklore samples.

RƏQS TERMİNİNİN AZƏRBAYCAN FORTEPIANO MUSIQİSİNDƏ ELMİ VƏ TƏCRÜBİ ƏHƏMİYYƏTİNƏ DAİR

Nigar İMANOVA

Məqalə fortepiano sənəti ilə bağlı bir sıra termin və anlayışların məcmusu, ifadə etdiyi məzmun və kəsb etdiyi mahiyyətlə bağlı problemləri əhatə edir. Burada əsas tədqiqat obyektii olaraq fortepiano rəqsləri, bu alət üçün bəstələnmiş və bilavasitə rəqs janrı ilə əlaqədar olan yaradıcılıq irsi, rəqs termininin fortepiano incəsənətində daşdığı mahiyyətlə götürülmüşdür. Məqalədə fortepiano incəsənətinin ehtiva etdiyi digər termin, anlayış və ifadələrə də aydınlıq gətirilmiş, bu məsələlər Azərbaycan musiqi mədəniyyəti kontekstində araşdırılmışdır. Məqalədə o cümlədən, Azərbaycan bəstəkarlarının fortepiano yaradıcılığında rəqs janrının mövqeyinə qısa nəzər salınmışdır.

Açar sözlər: Azərbaycan, rəqs, fortepiano, musiqi, təcrübə.

Fortepiano dünya musiqisinin tarixində, musiqi incəsənətinin inkişafında, bəstəkarların yaradıcılığında və ifaçılıq sənətində mühüm yer tutan, aparıcı rola malik olan, geniş texniki və zəngin bədii imkanları ilə seçilən, özünəməxsus tarixi, musiqi janrları, ifaçıları ilə, eləcə də görkəmli ifa məktəbləri, ənənələri və tədris pedaqoqları ilə məşhur olan mürəkkəb musiqi alətidir. XVII əsrdən başlayaraq, dünya musiqi tarixinin bütün

mərhələlərində və müxtəlif ölkələrdə yaşayıb-yaradan bəstəkarların demək olar ki, əksəriyyəti bu alətə müraciət edərək yeni əsərlər yazmış, bununla da fortepiano ədəbiyyatı bütün əsrlərdə mövzu, forma, janr, üslub cəhətdən yenilənmiş və zənginləşmişdir. Təsadüfi deyil ki, dünya musiqi tarixinin mühüm bir istiqaməti də xüsusi olaraq, fortepiano musiqi tarixindən, fortepiano yaradıcılığından, fortepiano janrlarından və